

Seksualno zlostavljanje djece

Kurevija, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:191601>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

PREDDIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Antonija Kurevija

SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE

PREDDIPLOMSKI ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

PREDDIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Antonija Kurevija

SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE

PREDDIPLOMSKI ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	2
2. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE	3
2.1. Pojmovno određenje seksualnog zlostavljanja.....	3
2.2. Učestalost seksualnog zlostavljanja	5
2.3. Teorije seksualnog zlostavljanja.....	6
3. OBILJEŽJA POČINITELJA	7
3.1.1. Muški počinitelji.....	7
3.2.2. Ženski počinitelji	9
4. OBILJEŽJA ŽRTAVA	10
5. RIZIČNI I ZAŠTITNI FAKTORI.....	11
6. POSLJEDICE.....	14
7. PREVENCIJA	16
8. ZAKLJUČAK.....	18
9. LITERATURA	20

Seksualno zlostavljanje djece

Sažetak:

Seksualno zlostavljanje djece vrsta je zlostavljanja koja je česti problem današnjice. Radi straha, srama, predrasuda okoline, ne postojanja dokaza i svjedoka, seksualno zlostavljanje djece ima veliku tamnu brojku. Prema podacima Vijeća Europe svako peto dijete je seksualno zlostavljano. U radu su najprije prikazana pojmovna određenja seksualno zlostavljanje djece te zatim teorije koje dovode do seksualnog zlostavljanja i prevalencije. Kroz daljnji rad opisana su obilježja počinitelja i žrtvi, zasebno po spolu, te navedeni rizični čimbenici koji povećavaju vjerojatnost seksualnog zlostavljanja djece i zaštitni čimbenici čija je uloga sprječavanje seksualnog nasilja. Seksualno nasilje rezultira i određenim posljedicama koje se kod svakog djeteta očituju na različit način, ovisno o dobi i spolu. Neki pojedinci vrlo lako prebole sve što im se dogodilo dok se ostatak suočava s dugotrajnim posljedicama koje mogu potrajati gotovo cijeli život. Kao neke od posljedica navedeni su internalizirani i eksternalizirani problemi koji se javljaju kod gotovo svakog uzrasta, pa čak i odraslih u različito razvojno vrijeme. Na kraju rada prikazani su preventivni programi koji se provode u Republici Hrvatskoj te dokumenti koji je Republika Hrvatska potpisala sa svrhom zaštite djece od seksualnog zlostavljanja. Kao članica Europske unije Republika Hrvatske donijela je Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Protokolu slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece i prijedlog Nacionalni plan za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja do 2027. godine. Također, kazne za seksualno zlostavljanje djece određene su u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske te je potpisana i Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Iako je Hrvatska poduzela brojne mjere, potrebno je i dalje ulagati u zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja.

Ključne riječi: seksualno zlostavljanje djece, rizični i zaštitni čimbenici, posljedice, prevencija, obilježja počinitelja

Sexual abuse of children

Abstract:

Child sexual abuse is one of the types of abuse that is a common issue nowadays. Due to fear, shame, and prejudice from the social environment, as well as the lack of evidence and witnesses, it has a great dark figure. According to The Council of Europe's data, every fifth child is a victim of sexual abuse. The paper first presents the conceptual definitions of child sexual abuse, then followed by the theories that lead to sexual abuse and its prevalence. Further, the characteristics of the perpetrator and the victim, separately by sex, are given. Then, risk factors, which increase the likelihood of sexual abuse of children, and protective factors, whose role is to prevent sexual abuse, are listed. Sexual abuse also results in definite consequences that are manifested differently in each child, depending on age and gender. Some individuals get over what happened to them relatively easy, while the rest face long-term consequences that can last almost a lifetime. As some of such consequences, internalized and externalized problems, which can occur at almost any age, even in adults, at different developmental stages, are mentioned. The end of the paper offers an insight into the prevention programs implemented in the Republic of Croatia, as well as the documents signed by the state to protect children. As part of the membership of the European Union, Protocol for Treatment of Sexual Violence Cases, Protocol on the Procedure in Case Child Abuse and Neglect, and a proposal for a National Plan for the Suppression of Sexual Violence and Sexual Harassment until 2027 were adopted. Likewise, the penalties for child sexual abuse are determined in the Criminal Legislation of the Republic of Croatia, and the Council of Europe Convention on Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse has been signed. Although Croatia has taken numerous measures, it is still necessary to invest in the child protection.

Keywords: child sexual abuse, risk and protective factors, consequences, prevention, characteristics of the perpetrator

Izjava o izvornosti

Ja, Antonija Kurevija pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Antonija Kurevija

Datum: 13.9.2023.

1.UVOD

Seksualno zlostavljanje je 1977. bilo poznato pod nazivom „skriveni pedijatrijski problem“ te je duže vrijeme bila „tabu“ tema (Čorić i sur., 2008). Tek kasnih 1970 – ih postaje jedan od najviše istraživanih oblika zlostavljanja (Ajduković i sur., 2013). Agencije UN –a 2006. godine postižu značajan napredak u praćenju i podizanju razine svijesti o seksualnom zlostavljanju. Iako je tada uočen napredak, smatralo se da su se poduzele minimalne mjere te da svaka država treba napraviti više (WHO, 2006). U Republici Hrvatskoj se između 2000. i 2009. godine primjećuje porast za istraživanjem seksualnog zlostavljanja djece (Popović, 2018). Danas je seksualno zlostavljanje djece postao svjetski problem i sve češće se spominje u javnosti. U SAD – u se oko 300 200 djece seksualno zlostavljala svake godine (Black i sur., 2001). Stopa učestalosti seksualnog zlostavljanja u Republici Hrvatskoj kreće se od 8,5 % do 13,7% što ovisi o dobnoj granici djetinjstva koju istraživači postave (Popović, 2017). Prema podacima Vijeća Europe svako peto dijete je seksualno zlostavljano i zanemarivano (Vijeće Europe, 2017, prema Đurić i sur., 2021). Ajduković i sur. (2013) proveli su istraživanje u Republici Hrvatskoj u kojem je sudjelovalo 40 osnovnih i 29 srednjih škola, a ispitanici su bili u dobi od 11, 13 i 16 godina. Rezultati su pokazali da je 10,8% djece doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, a 7,7% je djece u prethodnoj godini (Ajduković i sur., 2013). Stoltenborgh (2015.) naglašava kako se kako se tijekom procjena učestalosti seksualnog zlostavljanja djece treba uzeti u obzir metodologija provedbe istraživanja, različite definicije seksualnog zlostavljanja, vrsta istraživanja, vrijeme provedbe istraživanja, broj pitanja te oblik formuliranih pitanja. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu i adolescenciji povezano je s različitim nepovoljnim psihološkim i zdravstvenim posljedicama za zdravlje (Senn i sur., 2008). Johnson (2004) naglašava kako su posljedice seksualnog zlostavljanja djece najčešće dugoročne jer fizičke ozljede poput ozljeda tkiva i boli mogu s vremenom nestati, ali psihološke posljedice mogu potrajati i u odrasloj dobi. To potvrđuju Pramastri i sur. (2010) koji navode da je seksualno zlostavljanje izrazito traumatično iskustvo te se psihičke teškoće mogu u odrasloj dobi razviti u ozbiljnije probleme poput depresije. Svi liječnici koji liječe seksualno zlostavljanu djecu trebaju biti upoznati s osjetljivošću situacije i posljedicama koje nastaju, ali trebaju dobro poznavati normalnu i abnormalnu genitalnu i analnu anatomiju djece (Johnsson, 2004). Kako ne

bi došlo do velikih posljedica seksualno zlostavljanje potrebno je što brže prepoznati i prijaviti odgovarajućem tijelu koje može osigurati sigurnost za dijete (Hornor, 2010). Kao jedan od ozbiljnih problema današnjice navodi se i premala zastupljenost istraživanja s temom seksualnog zlostavljanja djece. Većina istraživanja usmjerena je na zanemarivanje i zlostavljanje djece pa tek manji dio posveti seksualnom zlostavljanju kao zasebnoj vrsti (Popović, 2017). Također, radi učinkovitije prevencije, bitno je identificirati i rizične čimbenike djece što je dosta teško s obzirom na veliki broj neprijavljenih seksualnih delikata radi straha i osude od okoline i svojih bližnjih (Finkelhor i Baron, 1986). Još jedan od problema je što seksualno zlostavljanje podiže svijest o seksualnim problemima u fazama razvoja djeteta u kojima inače dijete ne bi razmišljalo o tome (Finkelhor i Browne, 1985). Postoji niz odnosa u kojima se događa seksualno zlostavljanje pa tako razlikujemo zlostavljanje unutar obitelji, izvan obitelji te ono počinjeno od strane poznate i nepoznate osobe (Esposito i Field, 2016). Definicija obitelji uključuje biološku obitelj, proširenu ili mješovitu nuklearnu obitelj (Esposito i Field, 2016). Osim što se o seksualnom nasilju treba educirati roditelje i djecu; stručnjaci igraju veliku ulogu u procesu oporavka (Esposito i Field, 2016). Stručnjaci trebaju posjedovati dobre komunikacijske vještine, mnoštvo empatije te biti što je moguće, više educirani o samom činu, posljedicama i procesu oporavka djece (Esposito i Field, 2016). S obzirom da su žrtve pretrpjele veliku traumu, njima se prilazi vrlo oprezno te se pri ispitivanju nastoji ispitati dijete samostalno, odvojeno od roditelja ili bilo koje druge odrasle osobe, kako one ne bi imale utjecaj na njegovo odgovaranje (McLeod, 2015).

Prema svemu navedenom može se zaključiti da seksualno zlostavljanje predstavlja fenomen koji još uvijek nije dovoljno istraživan te kojemu se treba posvetiti još više pozornosti. Negativne posljedice koje ono ostavlja na djetetov život su i više nego zabrinjavajuće pa se djetetova okolina i ostale državne institucije trebaju pobrinuti za stvaranje što boljih preventivnih i tretmanskih programa.

2. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE

2.1. Pojmovno određenje seksualnog zlostavljanja

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO, 2022) zlostavljanje i zanemarivanje uključuje sve oblike fizičkih i emocionalnih neprimjerenih radnji, zanemarivanja, seksualnog zlostavljanja, eksploatacije ili drugih oblika nanošenja povreda djetetu čiji

je rezultat povreda djetetovog života, zdravlja, dostojanstva. Seksualno nasilje podrazumijeva seksualni kontakt bez pristanka ili sam pokušaj radnje seksualne prirode, djela seksualne trgovine, online iskorištavanje ili počinjena nekoga tko nije u stanju pristati ili odbiti (WHO, 2022). Svjetska zdravstvena organizacija (2006) seksualno zlostavljanje djece definira kao uključenost djeteta u seksualnu aktivnost koju ne razumije u potpunosti, ne može dati pristanak, radnja za koju dijete nije dovoljno zrelo ili aktivnost koja označava kršenje zakona i društvenih tabua. Buljan i sur. (2003) smatraju da seksualno zlostavljanje djece označava slučajeve u kojima neka odrasla osoba prisiljava dijete da sudjeluje u nekim seksualnim aktivnostima, dok dijete koristi kao sredstvo za zadovoljavanje svojih seksualnih potreba koje mogu uključivati oralni ili analni odnos, spolni odnos, masturbaciju te izlaganje djece pornografskim sadržajima. Derenčinović i Getoš (2008) smatraju da u seksualno nasilje spadaju „različite vrste napada na slobodu odlučivanja u oblasti spolnosti druge osobe.“ Svaka osoba ima pravo na izbor seksualnog partnera pa se svaki napad na to pravo treba kazniti (Derenčinović i Getoš, 2008). Najteži oblik seksualnog zlostavljanja je silovanje, a osim njega razlikuju se i spolni odnošaj s djetetom, s nemoćnom osobom, prisila na spolni odnošaj, zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom, dječja pornografija i slično (Derenčinović i Getoš, 2008). U Kaznenom Zakonu Republike Hrvatske (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22) kao djela protiv spolne slobode navedena su silovanje, bludne radnje, spolno uznemiravanje i prostitucija. Za djecu, posebno su definirana kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta koja uključuju spolnu zlouporabu djeteta mlađeg od petnaest godina, spolnu zlouporabu djeteta starijeg od petnaest godina, zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina, podvođenje djeteta, mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave i upoznavanje djece s pornografijom (KZ, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). Ukoliko je djetetu „nanesena teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način“, počinitelj se kažnjava zatvorskom kaznom od tri do petnaest godina (KZ,

Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). U današnje vrijeme prisutno je i online seksualno zlostavljanje djece koje uključuje „mamljenje djeteta na susret u cilju ostvarivanja spolnog odnošaja ili spolnog zlostavljanja djeteta, uvjeravanje, poticanje, vrbovanje da dijete snima i dijeli snimke svoje seksualne aktivnosti putem interneta, prikazivanje pornografskih sadržaja i aktivnosti djetetu mlađem od 15 godina (MUP, 2023). Također, svako objavljivanje ili razmjenjivanje fotografija na kojima su spolni organi djeteta mlađeg od 18 godina smatra se kaznenim djelom.

2.2. Učestalost seksualnog zlostavljanja

Čorić i sur. (2008) naglašavaju kako je seksualno zlostavljanje djece sve veći socijalni problem, osobito zadnjih godina. Prevalenciju seksualnog zlostavljanja iznimno je teško procijeniti jer mnogi slučajevi nisu prijavljeni, a podaci dobiveni istraživanjima i podaci dobiveni od strane pravosudnih tijela se dosta razlikuju (UNICEF, 2015, prema Đapić i sur., 2021). Također, najveća tamna brojka prisutna je upravo kod seksualnog zlostavljanja iz razloga što se ono rijetko događa pred svjedocima, prisutan je strah od osude okoline, najčešće nema materijalnih dokaza već samo ozljede koje se moraju u trenutku prijave vidjeti i sekundarna viktimizacija tj. ponovno proživljavanje traume u tijeku sudskog postupka jer je žrtvin iskaz većinom jedini dokaz. U slučaju seksualnog zlostavljanja djece ona najčešće šute radi krivnje, srama, straha da će razoriti obitelj ili da im nitko neće vjerovati ili iz straha da će nekako naštetiti počinitelju (Cloitre, Cohen i Koenen, 2011, prema Đapić i sur., 2021). Vrijeme šutnje djece može potrajati od mjesec dana do čak 56 godina (Read McGregor, Coggan i Thomas, 2006; Somer i Szwarcberg, 2001, prema Đapić i sur. 2021). Većina roditelja vjeruje svojoj djeci kada im ona kažu da su seksualno zlostavljana te se ti slučajevi najčešće i riješe za razliku od slučajeva u kojima roditelji nisu vjerovali svojoj djeci (Lawson i Chaffin, 1992 prema Čorić i sur., 2008). Iz ovog istraživanja može se zaključiti da veliki utjecaj ima i povjerenje roditelja i djece. Važno je da djeca i mladi progovore o seksualnom zlostavljanju jer skrivanje istog samo povećava mogućnost za daljnji nastavak (Čorić i sur., 2008). Također, postoje razlike u dobi razotkrivanja seksualnog zlostavljanja. Starija djeca spremnija su priznati da su bila seksualno zlostavljana u odnosu na mlađu djecu, ali će se stariji prije povjeriti prijateljima i braći i sestrama nego roditeljima (Čorić i sur., 2008). Kod djece

predškolske dobi osobito je osjetljivo provoditi ispitivanje o seksualnom nasilju radi njihove ograničene verbalne komunikacije te nepotpunog shvaćanja događaja koji su ih snašli. (Čorić i sur., 2008). Prema WHO (2004) globalna prevalencija seksualno zlostavljane djece bila je 27% . U razdoblju od 1990. do 1998. godine bio je značajan porast prijavljivanja seksualnog zlostavljanja djece, od kojih su većine bile ženskog spola i prosječne dobi od 9,7 godina (Sladović i Držić, 2000 prema Popović, 2018). Između 1992. i 2002. godine također su zabilježene prijave seksualnog zlostavljanja. Finkelhor (1994) navodi da su djevojke čak tri puta pod većim rizikom nego dječaci. Da su djevojčice više seksualno zlostavljane potvrđuju Barth i sur. (2012) čije su se procjene prevalencije kretale za djevojčice od 8 do 31% i za dječake od 3 do 17%. Nasuprot tome, rezultati Paramastri i sur. (2010) pokazuju seksualno zlostavljanje dječaka i djevojčica gotovo u podjednakoj mjeri pa je tako 76% dječaka i 85% djevojčica izjavilo da je doživjelo seksualno nasilje u školi dok je sve ukupno 85% djece bilo viktimizirano od strane neke odrasle osobe poput roditelja, rodbine ili nekih odraslih bliskih ljudi. Da bi se uopće sumnja na seksualno zlostavljanje djeteta potvrdila, potrebno je uzeti u obzir i promotriti sve okolnosti koje ukazuju na sumnju, osobito razvojnu dob djeteta. Za to je potreban multidisciplinarni pristup svih stručnjaka poput liječnika, pravnika i stručnjaka za mentalno zdravlje (Čorić i sur., 2008).

2.3. Teorije seksualnog zlostavljanja

Postoji niz različitih mišljenja o načinima dolaska do seksualnog zlostavljanja djece djelovanjem niza čimbenika (Butorac i sur., 2021). Finkelhor (1984 prema Butorac i sur., 2021) je razvio teoriju o kombiniranju psiholoških obilježja počinitelja i šire socijalizacije koje pospješuju seksualno zlostavljanje djece. Ova teorija uključuje četiri faze: motivacija za seksualno zlostavljanje, prevladavanje unutarnjih faktora protiv te motivacije, prevladavanje vanjskih faktora i čimbenici koji počinitelju pomažu da prevlada dječju otpornost (Butorac i sur., 2021). Nadalje, uzroci seksualnog zlostavljanja djece su višestruki te se nalaze u biologiji počinitelja, njegovim iskustvima, socijalnom okruženju i neposrednoj situaciji (Smallbone i Wortley, 2001 prema Esposito i Field, 2016). Smatra se da nepovoljna iskustva u počiniteljevom životu, najviše u djetinjstvu, ometaju te smanjuju počiniteljevu kontrolu nad agresivnim i seksualnim tendencijama (Marshall i Barbaree, 1990 prema Esposito i

Field, 2016). Također, Seto i sur. (2015) seksualno prijestupna ponašanja objašnjavaju kroz antisocijalne tendencije i atipične seksualne interese. Atipični seksualni interesi uključuju preveliku seksualnu zaokupljenost i privlačnost prema djeci koja povećavaju interes i motivaciju za seksualno zlostavljanje djece. Antisocijalne tendencije podrazumijevaju neodgovorno ponašanje, preuzimanje rizika i impulzivnost te se seksualno zlostavljanje objašnjava da će osobe koje imaju takav oblik tendencija u kombinaciji s atipičnim socijalnim interesima biti spremniji na čin seksualnog nasilja jer djeluju prema impulsima i manje su svjesni negativnih posljedica (Seto i sur., 2015). Također, niže antisocijalne tendencije ima i počiniteljeva obitelj (Anderson i Kroner, 2004 prema Seto i sur., 2015). Složenost odnosa između pojedinca, obitelji, zajednice i šireg društvenog okruženja koje ili štiti djecu od seksualnog zlostavljanja ili ih stavlja u veći rizik objašnjava socio - ekološka teorija (Esposito i Field, 2016). Teorija obraća pažnju na: mikro sustave koji se odnose na pojedinačne razine koje povećavaju vjerojatnost postati žrtva ili počinitelj seksualnog zlostavljanja djeteta te na međuljudske odnose ekosustava poput prijatelja, vršnjaka i obitelji koji mogu povećati rizik ili iskustvo seksualnog zlostavljanja (Esposito i Field, 2016). Utjecaj mezo - sustava na razini zajednice poput škole, radnog mjesta i susjedstva još je jedan od čimbenika koji povećavaju rizik ili štite od iskustva žrtve ili počinitelja seksualnog zlostavljanja djece. Zadnji čimbenik je makro sustav koji podrazumijeva društvene vrijednosti ili norme koje podržavaju ili sprječavaju seksualno zlostavljanje djece (Esposito i Field, 2016). Ova teorija označava niz faktora i odnosa koji međusobno djeluju na više razina te na taj način mogu povećati rizik zaštite seksualnog zlostavljanja djece. Također, pomoću ove teorije može se i prevenirati seksualno zlostavljanje djece na razini pojedinca i populacije (Esposito i Field, 2016).

3. OBILJEŽJA POČINITELJA

3.1.1. Muški počinitelji

Mnoga istraživanja nastoje pokušati objasniti profil seksualnih zlostavljača djece. Iako se smatra da su većina seksualnih prijestupnika muškarci, postoji i manji broj o ženama koje su kažnjavanje zbog seksualnog nasilja, ali su muškarci kao počinitelji puno više istraženi (McLeod, 2015). Butorac i sur. (2021) navode neka od socijalno – demografskih obilježja, a to su da počinitelji imaju većinom srednju stručnu spremu (38,5%) pa nakon toga osnovnu školu (30,8%), a većina ih je mlađa od 50 godina, od

kojih je najviše njih ima između 18 i 28 godina (26,9%). Prema navedenim statistikama može se zaključiti da su počinitelji većinom nisko obrazovani. Što se tiče bračnog statusa, najčešće su razvedeni (15%) ili neoženjeni (42%). Razlike u vjerskom i ekonomskom statusu nema s obzirom na ostatak populacije. Gledajući obiteljsko stanje, većina zlostavljača dolazi iz obitelji lošeg materijalnog statusa, a pokazuje se i devijantno ponašanje. Esposito i Field (2016) potvrđuju lošu obiteljsku financijsku situaciju te nadodaju da imaju vrlo vjerojatnu povijest seksualnog zlostavljanja u svojoj obitelji, roditelji seksualnih zlostavljača većinom su nezaposleni te su prisutni eksternalizirani oblici ponašanja. Mnogi od njih su imali lošu povezanost s majkom i općenito cijelom obitelji što dovodi do niske razine samopoštovanja i slabo razvijenih socijalnih vještina (Esposito i Field, 2016). Craissati i sur. (2002) proveli su istraživanje sa zatvorenicima koji su bili osuđeni za seksualno zlostavljanje djece. Od 178 ispitanika njih 46% izjavilo je da su bili seksualno viktimizirani kao dijete, a 54% njih nije. Prosječna dob početka zlostavljanja bila je 10 godina, a raspon godina od 2 do 18 godina. Najčešća viktimizacija bila je počinjena od strane poznanika ili članovi obitelji (Crassati i sur., 2002). Samo 18% sudionika nije imalo povijest fizičkog ili emocionalnog zlostavljanja. Također, istraživanje pokazuje da su viktimizirani počinitelji doživjeli mnoge teškoće tijekom djetinjstva i razvili probleme vezane za mentalno zdravlje (Crassati i sur., 2002). Kao jedan od prediktora što se tiče žrtvi, počinitelji koji su bili seksualno viktimizirani od strane stranaca vjerojatnije je da će imati muške žrtve ili žrtve oba spola prije nego ženske žrtve. Nadalje, seksualno viktimizirani počinitelji su pokazali višu razinu disfunkcije, niži prag empatije te su imali manju sposobnost podnijeti negativno emocionalno iskustvo. Seksualno zlostavljanje ne može se voditi kao obvezni prediktor, ali svakako pridonosi činjenju seksualnog nasilja u budućnosti. Kada obraćamo pažnju na poznanstva žrtve i počinitelja, rezultati pokazuju da su se počinitelj i žrtva poznavali, a utvrđeno je da je više od 50% počinitelja recidivisti s najčešćim imovinskim kaznenim djelima, a 36% su primarni delinkventi (Wortley i Smallbone, 2014 prema Butorac i sur., 2021). Prema Esposito i Field (2016) više od polovice ispitanih su jednostruki ili višestruki povratnici. Stopa recidivizma je viša u odnosu na počinitelje drugih kaznenih dijela (Esposito i Field, 2016). Najviša stopa uočena je kod izvan obiteljskih zlostavljača koja čak iznosi 16%, a najniža među počiniteljima unutar obitelji (4%). Također, recidivizam je veći kod onih koji su seksualno zlostavljali djevojčice (Esposito i Field,

2016). Kada promatramo osobna obilježja, gotovo 70% sudionika bilo je sklono konzumiranju alkohola i droga, a sigurnosne mjere psihijatrijskog liječenja, psihosocijalnog tretmana i obveznog liječenja od ovisnosti izricane su jako malom broju ispitanika (Esposito i Field, 2016). Upravo se alkohol i droge smatraju poticajem za seksualno nasilje jer smanjuju strah i samokontrolu te povećavaju razinu hrabrosti (Esposito i Field, 2016). Što se tiče mjesta počinjenja seksualnog zlostavljanja, najčešće se radi o stanu počinitelja (53,8%), a zatim o stanu žrtve (15,4%) što se ogleda u rezultatima koja pokazuju da počinitelj većinom svoju žrtvu pozna.

3.2.2. Ženski počinitelji

Esposito i Field (2016) smatraju da postoji manje istraživanja o seksualnim prijestupnicama radi smanjenog broja prijava, društvenih stereotipa te odmicanja žena od kaznenopravnog sustava. McLeod (2015) naglašava kako se ne prepoznavanje žena kao seksualnih prijestupnica te dopuštanje izbjegavanja kažnjavanja istih treba shvatiti kao veliki problem društva. Žene kao počiniteljice seksualnih delikata možemo podijeliti u šest kategorija: heteroseksualna njegovateljica, homoseksualna prijestupnica koja nije kriminalac, spolni predator, mlada odrasla osoba izrabljivač djece, agresivni homoseksualni prijestupnik i homoseksualni kriminalac (Vandiver i Krecher, 2004 prema McLeod, 2015). Rezultati istraživanja pokazali su da je 15 do 20% seksualnih delikata nad djecom počinjeno od strane žena dok je samo 1% tih žena evidentirano u kaznenopravnom sustavu (Faller i Coullburn, 1995 prema McLeod, 2015). U SAD – u se pokazalo da je između 1991. i 1996. godine bilo čak 6% maloljetnih seksualnih prijestupnica, a u Kanadi je čak 10,7% prijavljenih slučajeva bilo počinjeno od strane žena (Esposito i Field, 2016). Analiza policijskih zapisa u Australiji, Novom Zelandu, Kanadi i SAD – u, pokazala je da su žene odgovorne za 4,6% svih seksualnih prijestupa nad djecom (Cortoni i Hanson, 2009, prema Esposito i Field, 2016). Analizom svake države zasebno rezultati su pokazali da je u Australiji čak 7% žena počinilo neko djelo seksualnog nasilja, a u SAD – u je 20% žena počinilo seksualno nasilje nad djecom (Cortoni i Hanson, 2009 prema Esposito i Field, 2016). Prema Williams i Biere (2015) rezultati istraživanja pokazuju da su žene manje sklone diskriminiranju i da će prije vrijeđati bliske žrtve, primjerice svoju vlastitu djecu, rođake te u jednakom broju zlostavljaju i dječake i djevojčice dok su muški počinitelji

više sklони zlostavljanju djevojčica (Fehrenbach i sur., 1998; Lewis i sur., 2000; OConnor i sur. 1987., prema McLeod, 2015).

Nadalje, žene najčešće zlostavljaju svoju vlastitu djecu te rezultati istraživanja govore kako je 77,8% žena bilo navedeno kao roditelji svoje žrtve, a kod muškaraca je taj postotak iznosio 31,3 % (McLeod, 2015). Još jedna od značajnih razlika je da su počiniteljice doživjele veći niz trauma u djetinjstvu od počinitelja (Strickland, 2008). Spol i godine žrtve više možemo navesti kao sličnosti koje povezuju i muške i ženske počinitelje; djevojčice su više izabrane kod oba spola počinitelja dok je prosječna dob žrtve kod ženskih počiniteljica 9,43, a kod muških 10,77. Iako je dob slična, žene su sklonije većem rasponu godina nego muški počinitelji (McLeod, 2015). Kod žena se nalaze žrtve u dobi od 2 do 18 godina (Esposito i Field, 2016). Strickland (2008) govori kako su ženske počiniteljice sklonije imati supočinitelja i mlađe su u vrijeme počinjenja prvog seksualnog delikta dok su muškarci skloniji samostalnosti i stariji su za vrijeme prvog seksualnog zlostavljanja. Što se tiče mjesta počinjenja, ženski i muški počinitelji najviše preferiraju kuću dok kod muškaraca u obzir dolaze i neka javna mjesta, a kod žena institucije (McLeod, 2015). Također, isto kao kod muških počinitelja uočena je loša obiteljska situacija, nasilje u djetinjstvu, osobito seksualno, slaba društvena podrška i moguće nasilje od intimnog partnera (Gannon i sur., 2010). Isto tako, žene počiniteljice su najčešće stambeno nesigurne te zaposlene na skraćenom radnom vremenu ili nezaposlene te samim time i financijski nestabilne. Počiniteljice su većinom živjele same ili bile u braku kojim su bile nezadovoljne (Allen, 1991). Cortoni i sur. (2010) proveli su meta – analizu seksualnih prijestupnika te se pokazalo da je recidivizam seksualnih prijestupnica manji od 3% dok je stopa za ostala kaznena djela puno viša. Istraživanje provedeno na 323 seksualne prijestupnice u zatvoru pokazalo je da 32% osuđivano već prije, većinom za imovinska kaznena djela, dok je njih 18 bilo osuđeno za ubojstvo (Bonta i sur., 1995).

Shodno navedenom, manjak istraživanja o ženama dovodi do krive percepcije o profilu seksualnih prijestupnika nad djecom te povećava mogućnost greške sustava koji dozvoljava počiniteljicama da prođu nekažnjeno, a žrtvama onemogućuje da dobiju stručnu pomoć i podršku (Esposito i Field, 2016).

4. OBILJEŽJA ŽRTAVA

Obilježja žrtvi seksualnog nasilja dosta su različita i nedovoljno istražena te bi se veća pozornost trebala pružiti proučavanju istih (Butorac i sur., 2021). Kada promatramo spol žrtve, djevojčice su bile mlađe, gdje je prosječna dob iznosila 6,4 godina, a dječaci su bili stariji, prosječna dob osam godina (Faller, 1987 prema Rudin i sur., 1995). Djevojčice su najčešće žrtve kod muških seksualnih prijestupnika (78%), dok je kod ženskih počinitelja bilo tek 64% djevojčice. Rudin i sur. (1995) navode kako je kod žena vjerojatnije da će u jednakoj mjeri viktimizirati i djevojčice i dječake dok muškarci dva puta više viktimiziraju djevojčice. Black i sur. (2001) dobili su rezultate da su djevojčice pod većim rizikom seksualne viktimizacije nego dječaci. Prema Finkelhor (1984) 81 % seksualno zlostavljane djece bio je mlađi od 12 godina, a 19% su bila djeca između 13 i 16 godina. Nasuprot tome, rezultati drugog istraživanja pokazuju da su tinejdžeri bili izloženi većem riziku seksualnog zlostavljanja nego djeca od 10 do 12 godina (Boney – McCoy i Finkelhor, 1995 prema Black i sur., 2001). Također, žrtve se razlikuju i po načinu zlostavljanja; žene svoje žrtve zlostavljaju najčešće putem grupnog seksa (Faller, 1987 prema Rudin i sur., 1995). Što se tiče rase djeteta, crna i latinoamerička djeca bila su izložena većem riziku od seksualnog nasilja nego ostale rase (Black i sur., 2001). Djeca bijele rase su pod manjim rizikom nego djeca crne rase (McCoy i Finkelhor, 1995 prema Black i sur., 2001). Kada promatramo školski uspjeh i inteligenciju, dokazano je da seksualno zlostavljana djeca imaju nižu verbalnu inteligenciju i niža postignuća u školi (Manion i sur.,1996). Jedno od obilježja žrtvi je povučenost i sramežljivost što dokazuje Finkelhor (1984 prema Finkelhor i Baron, 1986) u istraživanju koje je pokazalo da su žene koje su u dobi od 12 godina imale dva ili manje prijatelja, bile više puta seksualno zlostavljane nego druge. Đapić i sur. (2021) zaključuju da je teško pronaći neka zajednička obilježja žrtvi jer su neka seksualno viktimizirana djeca bila tiha i pasivna, a druga znatizeljna i izrazito otvorena te puna samopouzdanja.

5. RIZIČNI I ZAŠTITNI FAKTORI

Prema Esposito i Field (2016) zaštitni čimbenici u djetetovom osobnom, obiteljskom i socijalnom okruženju mogu smanjiti rizik od seksualnog zlostavljanja. Također, oni mogu doprinijeti boljem, lakšem i bržem oporavku od posljedica seksualnog zlostavljanja (Esposito i Field, 2016). Znanje o tome što učiniti ukoliko se dijete nađe

u situaciji seksualnog zlostavljanja te znanje o nedozvoljenim i dozvoljenom dodirivanju te vještinama kako postupati u situacijama seksualnog zlostavljanja u nekim istraživanjima je pokazalo kako djeluje kao zaštitni faktor (Vijeće Europe, 2017 prema Đapić i sur., 2021). Individualni zaštitni faktori mogu uključivati inteligenciju, karakteristike ličnosti i stupanj obrazovanja majke dok obiteljski čimbenici podrazumijevaju kvalitetne obiteljske veze, kućni nadzor djeteta i dobru komunikaciju (Plummer, 2009). Jedno od istraživanja pokazuje pribranost i svjesnost djece tijekom seksualnog zlostavljanja, kao zaštitne faktore, jer su oni kasnije mogli opisati strategije koje su počinitelji koristili iako su bila u vrijeme seksualnog zlostavljanja pod stresom (Smallbone i Wortley, 2000). Još jedna od zaštitnih faktora koje djeca koriste Smallbone i Wortley (2000) navode asertivnost i izricanje riječi „ne.“ Mnogi ispitanici bili su u mogućnosti prije čina izraziti ne slaganje (Smallbone i Wortley, 2000).

Rizični čimbenici se odnose na uvjerenja, prakse ili događaje koji mogu povećati seksualno zlostavljanje djece. To su faktori koji doprinose seksualnom zlostavljanju djece (Plummer i Njuguna, 2009). Čimbenici rizika nalaze se zajednici, školi, obitelji i ostatku okoline. Glavni problem je što postoji jako malo istraživanja koja proučavaju čimbenike rizika na tim razinama (Plummer i Njuguna, 2009). Uspoređujući s tjelesnim zlostavljanjem, kod seksualnog zlostavljanja je teže odrediti rizične čimbenike jer najčešće nema nikakvih tragova po tijelu (Štimac i sur., 2015). Djeca svoju otpornost mogu pokazati samo onda kada rizični čimbenici mogu nadjačati zaštitne čimbenike (Zielinks i Bradshaw, 2006 prema Esposito i Field, 2016). Meinick i sur. (2014) kao čimbenike rizika navode beskućništvo, razvod roditelja, patrijarhat, kultura šutnje, siromaštvo i društveni potresi i utjecaj pornografije. Prema Black i sur. (2001) kao jedan od rizičnih čimbenika na razini obitelji navode nasilje u obitelji jer su upravo ta djeca pod većim rizikom od seksualne viktimizacije. Isto tako, dugotrajno zanemarivanje djeteta i niži prihodi u obitelji te niže obrazovanje roditelja spadaju pod rizične čimbenike (Boney - McCoy i Finkelhor, 1995 prema Black i sur., 2001). Nadalje, djeca koja žive samo s jednim biološkim roditeljem dva puta više su izložena seksualnom nasilju nego djeca koja žive s oba roditelja, a djeca bez oba roditelja čak su tri puta više izložena seksualnoj viktimizaciji (Boney - McCoy i Finkelhor, 1995 prema Black i sur., 2001). Na razini obitelji rizičnim faktorima smatraju se i problematične vrste odgoja, psihičke bolesti roditelja, ovisnosti roditelja te već

postojeće zlostavljanje u obitelji (Cyr, Wright, McDuff i Perron, 2002 prema Đapić i sur., 2021). Kada promatramo okolinu žrtvi, siromaštvo i kriminalitet susjedstva spadaju pod rizične čimbenike seksualnog zlostavljanja djeteta (Drake i Pandey, 1996 prema Black i sur., 2001). Fleming i sur. (1997) kao rizične čimbenike prije 12. godine djeteta navode društvenu izolaciju i proživljenu smrt majke dok se fizičko zlostavljanje i psihički bolesna majka navode nakon 12. godine. Kod djevojčica koje je zlostavljao netko izvan obitelji neki od rizičnih čimbenika su fizičko zlostavljanje, majka alkoholičarka, majčina smrt i društvena izolacija (Fleming i sur., 1997). Zloupotreba droga, tjelesni nedostaci i već postojeće zlostavljanje također spadaju u faktore rizika (McLeod, 2015). Djevojčice koje imaju mentalni zaostatak, zloupotrebljavaju droge i imaju emocionalne probleme, imaju veći rizik od seksualnog zlostavljanja nego ostali (McLeod, 2015). Plummer i Njuguna (2009) proveli su istraživanje zaštitnih i rizičnih faktora u Keniji gdje je prisutna velika razina poistovjećivanja pojedinca s njegovim plemenom te se samim time rizični i zaštitni čimbenici razlikuju od istraživanja provedenih u razvijenijim dijelovima svijeta. Kao zaštitne čimbenike ispitanici navode odvajanje spolova, skromnost, nadzor i vodstvo odraslih članova, vjerska uvjerenja, spolni i rodni tabui, vrednovanje djece, obiteljski odnosi i skromno odijevanje djece (Plummer i Njuguna, 2009). Mnogi od njih smatraju kako im njihov tradicionalan način života upravo predstavlja najveći zaštitni faktor te suzbija seksualno zlostavljanje nad djecom, što možemo uočiti u izjavama poput „ Odvojeni smještaj za muškarce i žene. Djevojkama nije dopušteno posluživati hranu svojim očevima i drugim muškarcima, a kada djevojčica navrši sedam godina, premješta se u posebnu nastambu“ ili „Tradicionalni zakoni štite djecu jer oni koji bi bili proglašeni krivima za seksualni delikt bili bi visoko kažnjeni prognanstvom, kamenovanjem... (Plummer i Njuguna, 2009). Iako smatraju da im tradicija pomaže, naveli su i neke rizične čimbenike poput patrijarhata, društvenih promjena, stranih utjecaja i siromaštva (Plummer i Njuguna, 2009). Rezultati drugog istraživanja u Africi podupiru prethodne rezultate te kao zaštitne čimbenike na razini zajednice još navode naglašavanje djevičanstva te oštre kazne za prijestupnike (Meinck i sur., 2014). Đapić i sur. (2021) naglašavaju kako rizični faktori koje često puta zanemarimo jesu intelektualne, neurorazvojne teškoće jer su ta djeca tri puta više izložena seksualnoj viktimizaciji radi svoje ovisnosti o odraslim osobama. Ta djeca su naučena na poslušnost i teže komuniciraju te je samim time i teže naći počinitelje (WHO, 2012 prema Đapić i sur.,

2021). Također, pažnju treba obratiti i na djecu koja su usamljena, pasivna i emocionalno opterećena (Đapić i sur., 2021). Đapić i sur. (2021) naglašavaju kako je puno manje istraživanja provedeno na temu zaštitnih faktora djece te da se u budućnosti treba fokusirati na njihovo istraživanje kako bi se uvidjelo što djeci može pomoći.

6. POSLJEDICE

Posljedice koje seksualno zlostavljanje ostavlja na djecu su različiti, neka djeca vrlo brzo prebole sve što se dogodilo dok ostatak ima ozbiljne i dugotrajne posljedice (Kendall – Tackett, Williams i Finkelhor, 1993, prema Black i sur., 2001). Finkelhor i Browne (1985) osmislili su model traumatske dinamike spolnog zlostavljanja koji nastoji objasniti kako nastaje posljedica traume seksualno zlostavljanog djeteta te način na koji se mijenja kognitivna i emocionalna slika djeteta (Finkelhor i Browne, 1985).

Model se sastoji od četiri čimbenika koji uzrokuju traume spolnog zlostavljanja: traumatska seksualizacija, izdaja, nemoć i stigmatizacija. Prvi čimbenik „traumatska seksualizacija“ odnosi se na stvaranje neprikladne seksualnosti djeteta radi čina seksualnog zlostavljanja. Ona se događa kada se djetetova sjećanja povežu sa seksualnom aktivnošću što rezultira činjenjem rizično seksualnih ponašanja, seksualnim teškoćama i negativnim doživljajem seksualnog identiteta. Seksualno zlostavljana djeca radi prethodnog zlostavljanja imaju krivu percepciju seksualnih normi i općenito seksualnih odnosa između ljudi. Kod starije djece moguća je veća traumatska seksualizacija radi više razine svjesnosti i razumijevanja seksualnih događaja (Finkelhor i Browne, 1985).

Izdaja se odnosi na ljude u kojima su djeca vidjela podršku i oslonac, a te iste osobe su im nanijele bol. Osim njih, može uključivati osobe koje ih nisu zlostavljale, ali ih nisu mogle ili htjele zaštititi ili im nisu vjerovala. Finkelhor i Browne (1985) naglašavaju kako je izdaja veća kod djece koja su na početku osjetila brižnost od strane poznatog zlostavljača, nego djeca kojima su radnje zlostavljača oduvijek bile sumnjive. Žrtve koje su osjetile izdaju pate od velikog razočarenja (pogotovo ako je od strane bliske osobe) što može rezultirati velikim poteškoćama u stvaranju intimnih odnosa u odrasloj dobi, a s druge strane može se očitovati u intenzivnom stvaranju bliskih veza s nekim drugim. Nadalje, bespomoćnost kao treći čimbenik označava nemoć tijekom

seksualnog zlostavljanja kada se djetetovo dostojanstvo tjelesno napada protiv djetetove volje i bez njegovog dopuštenja (Finkelhor i Browne, 1985). Bespomoćnost narušava vještine suočavanja osobe i osjećaj učinkovitosti što se može odraziti na poteškoće u učenju i obavljanju ostalih obveza koje se tiču radnog mjesta. Također, nemoć može biti povezana i sa suicidalnim mislima, depresijom te strahom da će osobe biti opet viktimizirane (Finkelhor i Browne, 1985). Zadnji čimbenik je stigmatizacija koja podrazumijeva negativne stavove i stereotipe prema seksualno zlostavljanoj djeci te strah, sram i krivnju koju djeca osjećaju. Sve navedeno može doći od strane zlostavljača koji nastoji okriviti žrtvu za seksualni čin ili od strane okoline koji djetetu ne pružaju podršku, krive ga, rugaju mu se i slično (Finkelhor i Browne, 1985). Stigmatizacija može pridonijeti osjećaju društvene izoliranosti te nisko samopoštovanje što može dovesti do zlorabe štetnih supstanci (Finkelhor i Browne, 1985). Ova četiri čimbenika u kombinaciji pokazuju različite vrste posljedica na seksualno viktimiziranoj djeci (Finkelhor i Browne, 1985). Black i sur. (2001) kod predškolske djece uočavaju posljedice kao što su psp, tjeskoba, neprikladno seksualno ponašanje te eksternalizirani i internalizirani problemi. Što se tiče posljedica djece školske dobi razlikujemo strah, noćne more, probleme u školi, neurotične i mentalne bolesti, regresivno ponašanje i hiperaktivnost (Black i sur., 2001). Kod adolescenata najčešći učinci bili su povučenost, samoozljeđivanje, bijeg, zloraba supstanci, somatske tegobe i nezakonite radnje. Ono što je zajedničkoj djeci svih uzrasta je depresija, noćne more, agresija, regresivno ponašanje, razvoj mentalnih bolesti i povučeno ponašanje (Black i sur., 2001). Također, eksternalizirani problemi očituju se u istraživanju majki viktimizirane i ne viktimizirane djece, gdje su majke seksualni zlostavljanih djevojčica prijavile više problema u ponašanju nego majke ostale ne zlostavljane djece (Paradise i sur., 1994 prema Black i sur., 2001). Mnoga istraživanja pokazuju povezanost između seksualno zlostavljane djece i internaliziranih i eksternaliziranih problema. Internalizirani problemi u ponašanju uključuju pretjerano kontrolirana i prema sebi usmjerena ponašanja, primjerice bezvoljnost, plašljivost, anksioznost, povučenost i slična (Achenbach i Edelbrock, 1978 prema Novak i Bašić, 2008). Eksternalizirane probleme definiramo kao nedovoljno kontrolirana ponašanja prema okolini (Davidson i Neal, 2002). Tijekom adolescencije pojavljuje se veća depresija, anksioznost i suicidalne ideje nego kod drugih adolescenata. Cicchetti i sur. (2010) dobili su slične rezultate u svome istraživanju provedenom na 553 djece u dobi

od 7 do 13 godina. Dobivena je korelacija između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i kasnijeg razvoja internaliziranih problema. Kao najrašireniji problem navode pojavu depresije u djetinjstvu i kasniji razvoj velikog depresivnog poremećaja u odrasloj dobi. S druge strane istraživanje provedeno u Americi s ispitanicima od 14 godina, ne pokazuje nikakvu povezanost seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i razvoju internaliziranih problema u adolescenciji (Lewis i sur., 2015). Zanimljivo je i obratiti pažnju na razlike s obzirom na spol. Gauthier i sur. (2016) proveli su istraživanje na uzorku od 447 seksualno zlostavljane djece od kojih je 319 djevojčica, a 128 dječaka, u dobi od 6 do 12 godina. Rezultati su pokazali da je kod djevojčica bio prisutan posttraumatski stres dok su kod dječaka bili prisutni više eksternalizirani problemi pa tek onda posttraumatski stres. Od internaliziranih problema kod djevojčica se primjećuje povezanost samo sa podskalom povlačenja (Gauthier i sur., 2016). Lewis i sur. (2015) naglašavaju kako su eksternalizirani problemi seksualno zlostavljane djece više prisutni kod dječaka nego kod djevojčica te da su djevojčice sklonije većinom internaliziranim problemima. Također, rezultati su pokazali da se eksternalizirani problemi seksualno viktimizirane djece smanjuju tijekom godina dok se internalizirani problemi povećavaju (Lewis i sur., 2015).

7. PREVENCIJA

Republika Hrvatska zaštitila je djecu od seksualnog zlostavljanja sklapanjem niza dokumenata i zakona. Primjer je Konvencija o pravima djeteta koja obvezuje države potpisnice na poštivanje propisanih odredbi (UNICEF, 2017 prema Đapić i sur., 2021). Isto tako, u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske inkriminirana su djela spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta pa je u članku 158. navedena spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina te u daljnjim člancima djela poput iskorištavanja djece za pornografiju, podvođenja, upoznavanje djece s pornografijom do teških kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (KZ, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). Osim Kaznenog zakona, 2011. godine donesena je Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Cilj Direktive je poboljšanje zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te da bi se to ostvarilo sve zemlje Europske Unije obvezuju se na istragu i progon počinitelja, zaštitu djece i žrtava te donošenje preventivnih mjera. Ova direktiva se primjenjuje od 17.

prosina 2011. godine, a Vijeće Europe kontrolira drže li se sve zemlje ove Direktive 2011/93/EU na propisan način (Suzbijanje seksualnog zlostavljanja, 2018). Osim navedenih dokumenata napravljeni su i Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Protokol u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece i prijedlog Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje do 2027. godine. Također, 2011. godine potvrđena je Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (MUP, 2023). Od 2005. godine u zatvorima se provode programi prevencije recidiva i kontroliranja agresivnog ponašanja za seksualne delinkvente koji se odvijaju u grupama jednom tjedno kroz 10 mjeseci (Ministarstvo pravosuđa, 2017 prema Butorac i sur., 2021). U Hrvatskoj se od 2013. godine vodi registar o počiniteljima seksualnog nasilja nad djecom te se na taj način omogućuje njihov nadzor (Butorac i sur., 2021). Statistike EU pokazuju da je u 2021. godini više od polovica ispitanika doživjela neku vrstu seksualnog nasilja, a 1/3 je bila zatražena da učine nešto eksplicitno na društvenim mrežama. Iz tog razloga, 2022. godine donesen je i prijedlog uredbe Europskog parlamenta i vijeća o utvrđivanju pravila za sprečavanje i suzbijanje seksualnog zlostavljanja djece (Suzbijanje seksualnog zlostavljanja, 2018). Predloženo zakonodavstvo Europske Unije želi definirati odgovornosti pružatelja usluga kada se radi o seksualnom zlostavljanju djece i njegovim počiniteljima. Najvažniji cilj je uspostavljanje centra EU za sprječavanje seksualnog nasilja na način da će se u centru provoditi analiza o mjestu zlostavljanja te će se upozoravati vlasti zemlje u kojoj je seksualni delikt učinjen. Elliott i sur. (1995) smatraju da upravo seksualni zlostavljači predstavljaju važan izvor informacija za prevenciju zlostavljanja jer oni većinom imaju iskustva i počinitelja i žrtve. Upravo iz tog razloga proveli su istraživanje u kojem su ispitali seksualne prijestupnike. Ispitanici govore kako su izjavili da bi im za prevenciju bilo korisno imati programe i vodiče koje će im dati informacije o prevenciji za roditelje i djecu te naglašavaju kako bi trebalo posebno raditi s djecom na njihovoj naivnosti i naglasiti im da ne trebaju biti lakovjerni te im reći da trebaju odmah obavijestiti nekog starijeg ukoliko netko ima sumnjive seksualne prijedloge. Naravno, da bi djeca znala procijeniti što je sumnjivo trebalo bi ih više educirati o tome (Elliott i sur., 1995). Što se tiče roditelja prvo što bi trebali je razbiti nelagodu o razgovoru s djetetom o bilo kakvoj vrsti zlostavljanja. Također, trebali bi paziti s kime se njihova djeca voze, te s kime idu na more. Prekršitelji su predložili da bi se na sigurnosti djece trebalo raditi

već od navršene treće godine života do šesnaeste godine. Predlaže se i veća kontrola na javnim mjestima poput kafića, parkova i trgovačkih centara. Jedan od počinitelja naglašava da kazne za seksualne delikte nemaju smisla ako se njima u zatvoru ne pruži pomoć jer će u protivnom kad odsluže kaznu ponoviti isto djelo (Eliott i sur., 1995). Paramastri i sur. (2010) smatraju da je rana prevencija najvažnija za sprječavanje seksualnog zlostavljanja. Govore kako kod djece najveći učinak imaju zabavni programi prevencije poput radionica, treninga, plakata, filmova i grupnih diskusija (Paramastri i sur., 2010). Provedba navedenih radionica može se održavati u školi, u prirodi i sl. (Paramastri i sur., 2010). Neki od stručnjaka izjavili su kako bi se prevencija trebala provoditi u školama, tj. predmetima morala koji su prije postojali ili u sklopu predmeta biologije. Smatraju da je s edukacijom o seksualnosti bitno započeti što ranije jer svako dijete ima drugačije vrijeme razvoja (Paramastri i sur., 2010). Osobito velik problem su roditelji koji očekuju da obrazovanje o seksualnosti odradi škola jer oni sami ne znaju na koji način da pristupe djetetu, stoga se takva vrsta edukacije očekuje samo od obrazovnog sustava. Izjavili su kako bi najlakše bilo da škola bude zadužena za sve preventivne programe te da se zasebno educira i roditelje jer bi na taj način stekli znanja kojima mogu pomoći u zaštiti djece te bi mogli lakše prepoznati potencijalne zlostavljače (Kenny, 2009). Odgovornost roditelja u sustavu prevencije seksualnog zlostavljanja uključuje: učenje o potencijalno opasnim situacijama te kako odgovoriti na njih, kako prepoznati seksualno zlostavljanje, koji su znakovi upozorenja, priprema djeteta za svakodnevni život i ukazivanje na važnost otkrivanja seksualnog zlostavljanja te ohrabivanje za traženjem pomoći (Walsh i sur., 2015). Također, naglasili su da bi programi rane prevencije seksualnog nasilja trebali uključivati audio vizualna sredstva, slike i stripove (Paramastri i sur., 2010).

8. ZAKLJUČAK

Seksualno zlostavljanje tek početkom 1970 – ih godina postaje poznato kao poseban oblik zlostavljanja (Ajduković i sur., 2013). Danas je seksualno zlostavljanje djece postao veliki problem u svijetu (Black i sur., 2001). Stopa prevalencije seksualnog zlostavljanja djece u Hrvatskoj od 8,5 % do 13,7% (Popović, 2017). Prilikom procjene učestalosti seksualnog zlostavljanja djece treba se obratiti pažnja na broj sudionika, vrstu istraživanja, metodologiju istraživanja, metodu ispitivanja i vrijeme provedbe (Stoltenborgh, 2015). Seksualno zlostavljanje djece upućuje na različite fizičke i

psihološke posljedice koje ostavljaju dugotrajni učinak u djetetovom životu (Senn i sur., 2008). Veliki problem je što se seksualno zlostavljanje djece istražuje samo kao jedan od pojavnih oblika zlostavljanja dok su glavna tema zlostavljanje i zanemarivanje djece (Popović, 2017).

U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske kao kaznena djela protiv spolne slobode djeteta navedena je spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina, spolnu zlouporabu djeteta starijeg od petnaest godina, zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina, podvođenje djeteta, mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave i upoznavanje djece s pornografijom (KZ, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). Razvojem tehnologije došlo je i do novog oblika seksualnog zlostavljanja pod nazivom „online seksualno zlostavljanje djece“ (MUP, 2023). Što se tiče prevalencije seksualnog zlostavljanja, istraživači naglašavaju da je stopu jako teško odrediti jer mnogi slučajevi nisu prijavljeni, a podaci dobiveni od državnih tijela se većinom međusobno razlikuju (UNICEF, 2015 prema Đapić i sur., 2021). Razlog velikoj tamnoj brojci su razni; nepostojanje svjedoka, strah od predrasuda, sram, ne postojanje dokaza i slično (Cloitre, Cohen i Koenen 2011 prema Đapić i sur., 2021). S obzirom na spol, počinitelji su najčešće muški dok su u literaturi evidentirane i počiniteljice, ali u znatno manjoj mjeri (McLeod, 2015). Osnovnoškolsko obrazovanje i samački život obilježja su na individualnoj razini počinitelja dok pod obiteljske karakteristike spadaju loša financijska situacija, devijantno ponašanje, povijest seksualnog zlostavljanja te internalizirani i eksternalizirani problemi u obitelji (Butorac i sur., 2021; Esposito i Field, 2016). Kao jedna od razlika od muških počinitelja navodi se da su ženski počinitelji doživjele više trauma u djetinjstvu od muškaraca (Strickland, 2008). Obilježja žrtvi jako su malo istražena te istraživači naglašavaju kako bi se što prije trebala provesti istraživanja na tu temu (Butorac i sur., 2021).

U istraživanjima provedenima na temu rizičnih čimbenika napravljena je podjela na individualne, obiteljske i okolinske faktore. Na razini obitelji razlikujemo već postojeće zlostavljanje u obitelji, dugotrajno zanemarivanje, lošu financijsku situaciju, psihičke bolesti roditelja te ovisnost roditelja (Boney – McCoy i Finkelhor 1995 prema Black i sur., 2001). U tradicionalnim kulturama kao rizični faktori navedeni su kultura šutnje, siromaštvo, patrijarhat i beskućništvo (Meinick i sur., 2014). Na razini šireg

društvenog konteksta razlikujemo siromaštvo i kriminalitet susjedstva (Drakey i Pandey 1996 prema Black i sur., 2001). Iako su zaštitni čimbenici istraživani u puno manjoj mjeri, dosadašnja istraživanja pokazuju da u individualne čimbenike spadaju pribranost djece u trenutku seksualnog zlostavljanja, znanje o dozvoljenim i nedozvoljenim dodirima i asertivnost (Vijeće Europe. 2017 prema Đapić i sur., 2021).

Seksualno zlostavljanje djece ostavlja i brojne kratkotrajne i dugotrajne posljedice koje na različite načine utječu na svakog pojedinca ovisno o razvojnoj dobi (Kendall – Tackett, Williams i Finkelhor, 1993 prema Black i sur., 2001). Također, prisutna je korelacija između seksualnog zlostavljanja djece i kasnijeg razvoja internaliziranih i eksteraliziranih problema (Achenbach i Edelbrock, 1978 prema Novak i Bašić, 2008; Gauthier i sur., 2016). Kod predškolske djece uočene su posljedice ptsp, tjeskoba te internalizirani i eksteralizirani problemi dok se kod adolescenata primjećuju povučenost, samoozljeđivanje, somatske tegobe i nezakonite radnje, a eksteralizirani problemi više su prisutni kod dječaka (Black i sur., 2001; Gauthier i sur., 2016).

S obzirom na navedene dugotrajne posljedice koje seksualno zlostavljana djeca osjete tijekom cijelog života, od velike je važnosti usmjeriti se na preventivne programe. Stručnjaci smatraju kako bi za djecu najkorisniji preventivni programi trebali biti provedeni kroz razne igre, radionice, filmove i stripove (Paramastri i sur., 2010). Osim djece, potrebno je educirati i roditelje i profesore o načinu razgovaranja s djecom jer mnogi ne znaju na koji način pristupiti djeci (Paramastri i sur., 2010).

Seksualno zlostavljanje djece danas je iznimno veliki problem kojemu se i dalje pridaje premalo pažnje. U Hrvatskoj je i dalje prisutan manjak istraživanja o seksualnom zlostavljanju djece, a preventivni programi su slabo razvijeni. Istraživanja na temu zaštitnih faktora i karakteristika žrtve gotovo da i ne postoje te bi se daljnja proučavanja trebala usmjeriti upravo na to. Na taj način bi se shvatilo što pomaže pri otporu seksualnog zlostavljanja te koja djeca su najčešće žrtve. Sukladno tome, preventivni programi bi se mogli više usmjeriti na potencijalne žrtve te na jačanje njihovih zaštitnih faktora. Cijeli preventivni sustav trebao bi uključivati sve razine društva kako bi svi mogli djelovati u suzbijanju seksualnog zlostavljanja nad djecom.

9. LITERATURA

- Ajduković, M., Sušac, N. & Rajter, M. (2013). Gender and age differences in prevalence and incidence of child sexual abuse in Croatia. *Brain and mental health*, 54, 469 – 479.
- Allen, C.M. (1991). *Women and Men Who Sexually Abuse Children: A Comparative Analysis*. Posjećeno 1.07.2023. na mrežnoj stranici U.S. Department of justice programs: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/women-and-men-who-sexually-abuse-children-comparative-analysis>
- Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. & Tonia, T. (2012). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: a systematic review and meta – analysis. *International Journal of Public Health*, 58, 469 – 483.
- Bonta, J., Pang, B. & Wallace – Capretta, S. (1995). Predictors of recidivism among incarcerated female offenders. *The Prison Journal*, 75 (3), 277 – 294.
- Buljan Flander G. & Ćosić I. (2003). Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. *Psihološka medicina*, 51(9), 122-124.
- Butorac, K., Luketić, I. & Todorović – Mikšaj, Lj. (2021). Neka obilježja počinitelja spolne zlouporabe djece. *Temida*, 24 (3), 249 – 277.
- Cicchetti, D., Rogosch, F.A., Gunnar, M.R. & Toth, S.L. (2010). The Differential Impacts of Early Physical and Sexual Abuse and Internalizing: Problems on Daytime Cortisol Rhythm in School-Aged Children. *Child Development*, 81 (1), 252 – 269.
- Cortoni, F., Hanson, R.K. & Coache, M.E. (2010). The Recidivism Rates of Female Sexual Offenders Are Low: A Meta – Analysis. *Sexual Abuse*, 22 (4), 387 – 401.
- Craissati, J., McClurg, G. & Browne, K. (2002). Characteristics of Perpetrators of Child Sexual Abuse Who Have Been Sexually Victimized as Children. *A journal of Research and Treatment*, 14 (3), 221 – 235.
- Čorić, V., Buljan Flander, D. & Štimac, D. (2008). Seksualno zlostavljanje djece: Dijagnostička obrada i čimbenici koji utječu na razotkrivanje. *Paediatr Croat*, 52, 263 – 267.
- Davidson, G. C. & Neale, J. M. (2002). Psihologija abnormalnog doživljavanja ponašanja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Derenčinović, D. & Getoš, A.M. (2008). Seksualni delikti. *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava* (60 – 70). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

- Đapić, M.R., Buljan Flander, G. & Galić, R. (2021). Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko – empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1 (8), 19 – 45.
- Esposito, C., & Field, E. (2016). Child sexual abuse: What does the research tell us? *A literature review. Family and Community Services*.
- EUR – lex. Access to European Union law (2018). *Suzbijanje seksualnog zlostavljanja djece*. Posjećeno 05.07.2023. na mrežnoj stranici EUR – Lex: <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/fighting-child-sexual-abuse.html>
- Europska komisija (2021). *Zakonodavstvo za sprečavanje i suzbijanje seksualnog zlostavljanja djece*. Posjećeno 05.07.2023. na mrežnoj stranici Europske komisije: https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/campaigns/legislation-prevent-and-combat-child-sexual-abuse_hr
- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse*. New York.
- Finkelhor, D., & Browne, A. (1985). The traumatic impact of child sexual abuse: A conceptualization. *American Journal of orthopsychiatry*, 55(4), 530-541.
- Fleming, J., Mullen, P. & Bammer, G. (1997). A study of potential risk factors for sexual abuse in childhood. *Child abuse and neglect*, 21 (1), 49 – 58.
- Gauthier – Duchesne, A., Hebert, M. & Daspe, M.E., (2016). Gender as a predictor of posttraumatic stress symptoms and externalizing behaviour problem in sexually abused children. *Child Abuse and Neglect*, 64, 79 – 88.
- Hornor, G. (2010). Child Sexual Abuse: Consequences and Implications. *Journal of Pediatric Health Care*, 24 (6), 35 – 43.
- Johnson, C.F. (2004). Child sexual abuse. *The Lancet*, 364, 462 – 470.
- Kazneni zakon Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22.
- Kenny, M. C. (2009). Child sexual abuse prevention: Psychoeducational groups for preschoolers and their parents. *The journal for specialists in group work*, 34(1), 24-42.
- Lewis, T., McElroy, E., Harlaar & N. Runyan, D. (2015). Does the impact of child sexual abuse differ from maltreated but non-sexually abused children? A prospective examination of the impact of child sexual abuse on internalizing and externalizing behavior problems. *Child Abuse and Neglect*, 51, 31 – 40.

- Manion, I. G., McIntyre, J., Firestone, P., Ligezinska, M., Ensom, R., & Wells, G. (1996). Secondary traumatization in parents following the disclosure of extrafamilial child sexual abuse: Initial effects. *Child Abuse Neglect* 20 (11), 1095 -1109.
- McLeod, D.A. (2015). Female Offenders in Child Sexual Abuse Cases: A National Picture. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24 (1), 97 – 114.
- Meinck, F., Cluver, L. D., Boyes, M. E., & Mhlongo, E. L. (2014). Risk and Protective Factors for Physical and Sexual Abuse of Children and Adolescents in Africa: A Review and Implications for Practice. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(1), 81–107.
- Ministarstvo unutarnjih poslova (2023). *Seksualno zlostavljanje djece*. Dostupno na mrežnoj stranici Ministarstva unutarnjih poslova: <https://mup.gov.hr/online-prijave/zastita-djece-i-obitelji/kriminalitet-na-stetu-djece/seksualno-zlostavljanje-djece/281720>
- Novak., M., & Bašić, J. (2008). Internalizirani problemi kod djece i adolescenata: obilježja i mogućnosti prevencije. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), 473 – 488.
- Paramastri, I., Priyanto, M.A. & Supryati, A. (2010). Early Preventio Toward Sexual Abuse on Children. *Jurnal Psikologi*, 37 (1), 1 – 12.
- Plummer, C.A. & Njuguna, W. (2009). Cultural protective and risk factors: Professional perspectives about child sexual abuse in Kenya. *Child Abuse & Neglect*, 33 (8), 524 – 532.
- Popović, S. (2018). Child sexual abuse in Croatia: a systematic review of research. *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), 5 – 37.
- Senn, T.E., Carey, M.P. & Vanable, P.A. (2008). Childhood and adolescent sexual abuse and subsequent sexual risk behaviour: Evidence from controlled studies, methodological critique, and suggestion for research. *Clinical Psychology Review*, 28 (5), 711 – 735.
- Seto, M. C., Babchishin, K. M., Pullman, L. E., & McPhail, I. V. (2015). The puzzle of intrafamilial child sexual abuse: a meta-analysis comparing intrafamilial and extrafamilial offenders with child victims. *Clinical psychology review*, 39, 42-57.
- Strickland, S.M. (2008). Female Sex Offenders: Exploring Issues of Personality, Trauma, and Cognitive Distortions. *Journal od Interpersonal Violence*, 23 (4), 474 – 489.

Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S. & Shlonsky, A. (2015). School-based education programs for the prevention of child sexual abuse: A Cochrane systematic review and meta-analysis. *Research on social work practice*, 28(1), 33-55.

World Health Organisation (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. Geneva: WHO.

World Health Organisation (2022). *Sexual Violence*. Geneva: WHO.

